

Vitányi Béla
egyetemi tanár

**AZ ÁLLAMNAK MÁS ÁLLAM JOGHATÓSÁGA ALÓLI
MENTESSÉGÉRE VONATKOZÓ ELMÉLETEK**

A két világháború közötti nemzetközi jogi irodalom viszonylag sokat foglalkozott az állam más állam joghatósága alóli mentességének elméleti vonatkozásaival. Ez az érdeklődés a második világháború befejezése után sem csökkent, amit kifejezően mutat, hogy a Nemzetközi Jogi Intézet (Institut de Droit International) két egymás után következő ülészakán (1952-ben Siennában és 1954-ben Aix en Provenceban tartott ülésein) tárgyalta az állam mentessége elméleti megalapozásával kapcsolatos kérdéseket.

E kérdés iránti érdeklődés megnövekedésének természetesen megvannak a maga politikai és gazdasági okai. A burzsoá nemzetközi jogászok ezt abban látják, hogy az államok gazdasági tevékenysége az utolsó két-három évtizedben rendkívüli módon kifejlődött, kisebb-nagyobb mértékben minden állam foglalkozik kereskedelemmel és iparüzéssel, ennél fogva megnövekedett az idegen államokkal való üzletkötések száma is, amelyekből eredő jogvitáknak a helyi bíróságok elől való elvonása az állampolgárok részére sérelmes és — szerintük — ez váltotta ki az idegen államok mentességének korlátozására irányuló törekvéseket. Egyesek azonban az államok gazdasági tevékenységének megnövekedéséről szóló általános szövegek helyett nyíltan kimondják, hogy az idegen államok mentességére irányuló tendenciát a Szovjetunió (és a népi demokráciák) külkereskedelmi tevékenysége váltotta ki vagy gyorsította. Ily megvilágításban az állami külkereskedelem rendszerét bevezető államok mentessége »a közönséges kereskedelmi ügylet egyik felének jogosulatlan előnyben való részesítését és közvetve a magángazdálkodás rendszeréhez ragaszkodó államok hátrányát jelentené«.¹ Az okfejtés ezen vonalán mozog az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztériuma jogtanácsosának (Acting Legal Adviser) 1952. május 19-én az Egyesült Államok igazságügyminiszteréhez (Attorney General) intézett átirata is. E dokumentum szerint: »Azok az okok, amelyek indokolják, hogy állami külkereskedelmet folytató országok szigorúan ragaszkodnak a klasszikus teóriához, az Egyesült Államokat politikájának megváltoztatására kell hogy ösztönözzék. Az idegen államok részére az amerikai bíróságok joghatósága alól való mentesség biztosítása összeegyeztethetetlen az amerikai kormány azzal az eljárásával, hogy mind szerződések alapján, mind kártérítési ügyekből kifolyólag aláveti magát ezen bíróságok eljárásának. Az idegen kormányok növekvő kereskedelmi aktivitása is szükségessé teszi, hogy a velük szerződő személyek hazai bíróságaikhoz fordulhassanak.«²

¹ Lalive: Immunité de juridiction des Etats et des organisations internationales. Recueil des Cours. 1953. III. kötet, 215. old.

² The Department of State Bulletin. XXVI. köt. 678. szám. 984. old.

Hasonló szempontok alapján Nagy-Britanniában a lordkancellár 1949-ben bizottságot küldött ki az idegen állam mentessége kérdésének (és a diplomáciai mentesség kérdésének) vizsgálatára. A bizottság előterjesztette jelentését, a külügyi hivatal azonban a jelentésnek csupán a diplomáciai mentességre vonatkozó részét tette közzé, az idegen állam mentességéről szóló rész közzétételét »annak interim jellegére való tekintettel« mellőzte.³

Kétségtelen, hogy az idegen állam mentességének aláásására irányuló törekvések ma már a kapitalista államok jó részének bírói ítélkezését is erősen befolyásolják. Az első világháborút megelőző időben az államok bírói gyakorlata az idegen állam mentessége kérdésében úgyszólván kivétel nélkül magáévá tette azokat az elveket, amelyeket a francia Semmitőszék (Cour de Cassation) az 1849. évben hozott — klasszikusnak tekintett — ítéletében felállított. Az ítélet szerint:

a) az államok függetlensége, amely a nemzetközi jog legelismertebb elveinek egyike, ellentétben áll azzal, hogy az egyik állam a másik állam felett ítéljen;

b) minden államnak saját magának van joga a tényeivel kapcsolatban felmerült jogviták eldöntésére és abba más állam nem avatkozhatik;

c) aki idegen állammal szerződik, aláveti magát azon állam jogszabályainak és igazságszolgáltatásának.⁴

Ezzel a felfogással szemben az első világháborút megelőző időben csak Olaszországban és Belgiumban fordult elő szórványosan, az idegen állam mentességét korlátozó néhány bírói ítélet.⁵ Jelenleg az idegen állam mentessége korlátozásának az elvét az olasz, a belga, a svájci, az osztrák és a görög bírói gyakorlat maradéktalanul magáévá tette. Erős ingadozást mutat a francia és a holland bírói gyakorlat.

Mindezek a jelenségek szükségessé teszik az állam más állam joghatósága alól való kérdésével, mindenekelőtt annak elméleti megalapozásával való beható foglalkozást, az állam mentességének korlátozására vagy éppen megszüntetésére irányuló — politikai célkitűzések által inspirált — elméletek tanulmányozását, valamint azoknak kritikáját és megerősítését. Erre irányuló szerény kísérletet képez a jelen tanulmány.

A) *Az idegen állam mentessége elvének kialakulása és a teljes mentesség elmélete*

Az idegen államnak a területi állam joghatósága alól való kivétele az uralkodónak a más uralkodó joghatósága alóli mentességének elvére nyúlik vissza.

A »par in parem non habet iurisdictionem« elve kánonjogi eredetű és eredetileg az egyházi hierarchián belül az egyenlő rangú egyházi funkcionáriusok egymás feletti bíráskodásának kizárására vonatkozott. Uralkodók közötti vi-

³ Report on Diplomatic Immunity. Miscellaneous No. 1. (1952.)

⁴ Recueil Sirey 1849. évf. I. kötet, 82. old.

⁵ Így a belga Semmitőszéknek (Cour de Cassation) 1903-ban a S. A. des Chemins de fer Liègeois—Limbourgeois c. Etat Néerlandais ügyben hozott ítélete. Clunet 1904. évf. 417. old.

szonylatban első ízben Róbert nápolyi király hivatkozott erre az elvre VII. Henrik német-római császárral szemben, amikor is a császár által történt elítélését erre való utalással visszautasította és hatálytalannak tekintette (1313).

Az olasz postglossátorok ebben az időben kidolgozták az akkori városállamoknak a másik joghatósága alól való mentességének elvét: »Non enim una civitas potest facere legem super alteram, quia par in parem non habet iurisdictionem« állapította meg Bartolus de Sassoferrato a XIV. században.

Az uralkodók egymás joghatósága alóli mentességének kérdésével kapcsolatban különösen nagy vitára adott alkalmat Stuart Mária skót királynőnek az angol bíróság által történt halálraítélése és az ítélet végrehajtása (1587). Az akkori írók a vallásháborúban elfoglalt pártállásuk szerint szóltak a kérdéshez és helyeselték vagy jogellenesnek nyilvánították az angol bíróság eljárását.

Az uralkodó mentessége mellett a főérv a XVII. századtól kezdve az ebben az időben már kialakult követi mentességből levezetett az az argumentum a fortiori volt, hogy ha az uralkodó által küldött követ az idegen államban a joghatóság alól mentességet élvez, az őt küldő uralkodót még inkább megilleti ez a mentesség (Bynkershoek).

Zouche szerint a főszabály az idegen uralkodó mentessége, azonban az idegen uralkodó »vel expressis verbis, vel tacite contrahendo aut delinquendo« alávetheti magát a területi szuverén iurisdictionójának.⁶

Az uralkodó mentességének ellenzői a »rex extra territorium suum privatum est« elvet alkották meg. Ez az elv a Digestáknak oly helyéről vett idézetten alapul (Dig. 1, 18, 3.), amely a római provincia helytartójának saját provinciája határain kívüli jogállásáról beszél. Tehát az államon belüli viszonyokra vonatkozó jogtételt következetlenül a nemzetközi viszonylatokra alkalmazták.

A természetjogászok szerint az eredeti, természetes állapot az államoknak, és az uralkodóknak egymástól való függetlensége, egymással való egyenlősége. Ebből az okból az idegen állam joghatósága alól való mentesség mellett foglalnak állást (Burlamaqui, Vattel⁷). Vattel különben az első, aki az állam szuverenitását elválasztja az uralkodó személyétől és a szuverén államról beszél. A francia forradalom után általános elismerést nyert az uralkodó szuverén személyétől különválasztott állami szuverenitás eszméje, bár az angol jogi terminológia mindmáig személyes értelemben használja a »sovereign« kifejezést.

Az állam szuverenitása tanának érvényre jutásával kapcsolatban az idegen államnak a területi állam joghatósága alól való teljes mentessége, mint az államok egymástól való függetlenségének és egymásközötti egyenlőségének corroláriuma a XVIII. század végére — éppen amikor a nemzetközi érintkezés sűrűbbé válása folytán a kérdés gyakorlati fontossága megnövekedett — a nemzetközi közjog lényeges elvévé vált.

⁶ Zouche: *Juris et judici fetalis; sive iuris inter gentes et quaestiorum de eadem explicatio.* 1650. P. II. sect. I. 6.

⁷ »De cette liberté et indépendance (des Nations) il suit que c'est à chaque à juger de ce que sa conscience exige d'elle de ce qu'elle peut ou ne peut pas, de ce qu'il convient ou ne lui convient pas de faire... Dans tous les cas donc, où il appartient à une Nation de juger de ce que son devoir exige d'elle, une autre ne peut la contraindre à agir de telle sorte ou de telle manière...« Vattel: *Droit des gens.* Préliminaire. parag. 15.

Az állam teljes mentességet hirdető klasszikus elmélet szerint az államok szuverénitása, függetlensége, méltósága, egymással való egyenlőségük ellentétben van azzal, hogy egymás joghatóságának alá legyenek rendelve, amely természeténél fogva engedelmisséget, az elítélést és a kényszerítést foglalja magában. Ebben az elgondolásban a mentesség szempontjából az ügy tárgya, a szóbanlévő állami tevékenység minősítése lényegileg nem jön figyelembe, hanem a döntő tényező az, hogy az ügyben idegen állam van félként érdekelve. Az idegen állam mentessége tehát tulajdonképpen abban az esetben érvényesül, ha a másik állam bírósága az ügyben annak tárgyi elemei alapján saját joghatósági szabályainál fogva eljárásra volna hivatva, azonban az ügyben érdekelt fél szuverén állami minőségénél fogva (*ex ratione personae*) mégsem járhat el. Ez különbözik attól az esettől, amikor az állam olyan ügyeket, amelyek sem területi, sem személyi vonatkozásban nem állnak vele összefüggésben, joghatósági köréből kizárja (*ex ratione materiae*). Az idegen állam mentessége tehát alanyi és nem tárgyi természetű kivételt jelent a területi joghatóság alól. Nem az ügy tárgya, hanem az abban érdekelt fél szuverén állami minősége állapítja meg a kivételt.

A szocialista nemzetközi jogászok az államok egyenlőségének és függetlenségének, továbbá a nemzetközi jog kialakult elvei tiszteletbentartásának, valamint a különböző társadalmi-gazdasági rendszerű államok békés együttélésének eszméi alapján az államnak más állam joghatósága alóli teljes mentesség mellett foglalnak állást.

A kiváló szovjet nemzetközi magánjogász, Lunc véleménye szerint a *lex rei sitae* elvét oly esetekben, amelyekben az idegen állam mentességének elve. Ez az elv az államoknak a nemzetközi érintkezésben fennálló függetlenségének elvéből, vagyis az állam szuverénitásából folyik. A »*par in parem non habet iurisdictionem*« szabályából következik, hogy egyetlen állam sem vonható akaratára ellenére külföldi bíróság előtt perbe és külföldön lévő bármely vagyónára — tehát a diplomáciai célokra szolgáló vagyónára éppúgy, mint a kereskedelmi ügyleteket kapcsolatos vagyónára — végrehajtást vezetni nem lehet.⁸ Hasonló álláspontot fejt ki Liszovszkij is.⁹

Réczei szerint az állam szuverénitásából következik, hogy saját akaratán kívül más akaratnak alávetve nincs, tehát más állam törvénye reá nem vonatkozik, idegen állam bírósága cselekedetei felett nem ítélezhetik.¹⁰

Az idegen állam teljes mentessége mellett foglal azonban állást a burzsoá nemzetközi jogtudomány számos prominens képviselője is.

Oppenheim, a XX. század két első évtizedének német eredetű, de Angliában működött nagyhirű nemzetközi jogásza szerint az államok egyenlősége elvének következményeképpen egy állam sem igényelhet a másik állam fellett joghatóságot. Ennélfogva minden állam igénybeveheti az idegen bíróságok eljárását, de azok szabály szerint nem vehetők vele szemben igénybe, kivéve, ha magát önként aláveti az illető bíróság eljárásának. Ez a szabály nemcsak egyenesen az állam ellen irányuló keresetekre vonatkozik, hanem az állam birtokában lévő dolgok iránt indított in rem akciókra is.¹¹

⁸ Lunc: Nemzetközi magánjog 1951. (magyarul) 114. old.

⁹ Lisovszkij: A Szovjetunió külföldi kereskedelmi képviselői. Magyar fordítás kézírata. 3. §.

¹⁰ Réczei László: Nemzetközi magánjog. 1955. 205. old.

Hasonló véleményen vannak más, jelenleg működő angol szerzők is, így Schmitthoff¹² és Chesire is.¹³

Loening kifejti, hogy a joghatóság az államhatalom gyakorlásának egyik megnyilvánulása. A joghatóságnak idegen állam ügyében való gyakorlása esetén a bíróság állama és az idegen állam kapcsolatba kerülnek egymással. Minthogy az államok közötti kapcsolatokra nézve a nemzetközi jog szabályai az irányadók, ezeket a szabályokat ily esetben is alkalmazni kell. Márpedig a nemzetközi jog az államok szuverenitásán, vagyis magasabb hatalomtól való függetlenségén épül fel és ezért a jogilag egyenlő államoknak egymáshoz való viszonyát szabályozza. A nemzetközi jog legalapvetőbb szabálya az, hogy egyik állam sincs feljogosítva arra, hogy más államot saját hatalmának alárendeljen. Az állam más államtól valamely tevékenység gyakorlását vagy attól való tartózkodást csak abban az esetben kívánhatja, ha erre a nemzetközi szokásjog vagy nemzetközi szerződés alapján fel van jogosítva. Ebből következően egy állam sem gyakorolhat más állam felett joghatóságot, azt nem rendelheti alá bírói hatalmának, kivéve az önkéntes alávetés esetét. A »par in parem non habet imperium« elve — bár fogalmazásában a kánonjogból származik — mégis a nemzetközi jog egyik legalapvetőbb tételét juttatja kifejezésre.¹⁴

List szerint a nemzetközi jog végső alapeszméjéből, az államok egymástól való kölcsönös függetlenségéből az következik, hogy egyik állam sem állítható a másik állam bírósága elé.¹⁵

Érdekes Guggenheim, a neves svájci nemzetközi jogász felfogása. Guggenheim a kelsen-i iskola híve és az állam szuverenitásának lényegét a »Völkerrechtsunmittelbarkeit«-ben, vagyis abban látja, hogy a szuverén állam közvetlenül a nemzetközi jognak van alávetve, nincs közte és a nemzetközi jog között más jogrendszer. Ámde — amint kifejti — az idegen államnak a területi állam joghatósága alá vonása a szuverenitásnak ezzel a felfogásával is ellentétben van, mert az állam mentességének lényege éppen abban áll, hogy a külföldi állam területén végbement jogcselekményeivel kapcsolatban nincs a területi felségjognak alávetve. Ebben az esetben ugyanis a közvetlenül csak a nemzetközi jognak alávetett állam már más jogrendszer uralma alá kerülne.¹⁶

B) Az idegen állam mentességét korlátozó, illetőleg megszüntető elméletek és azok kritikája

Az állam teljes mentessége alapján álló klasszikus elmélettel szemben állnak az állam relatív mentességet hirdető restriktív elméletek.

Ezek közül elsőnek említjük meg a funkcionális elméletet, amely az állam »ex iure imperii« (kormányzati) és »ex iure gestionis« (nem kormányzati) ténykedései (funkciói) között tesz különbséget és az idegen állam joghatóság alóli mentességét oly esetekre korlátozza, amelyekben mint »közjogi jogalany« jár el, azonban nem ismeri el oly ügyekben, amelyekben az állam mint »ma-

¹¹ Oppenheim's International Law. VIIth edition I. k. 1948. 239. old.

¹² Schmitthoff: A textbook of the English conflicts of laws. 1945. 402. old.

¹³ Chesire: Private international Law. 1948. 132. old.

¹⁴ Loening: Die Gerichtsbarkeit über fremde Staaten. 1903.

¹⁵ Fr. List: Völkerrecht. 1912. 80. old.

¹⁶ Guggenheim: Lehrbuch des Völkerrechts I. kötet 1948. 175. old.

gánjogi jogalany« szerepel. A funkcionális elmélet szerint tehát az idegen államot jogügyeiben nem illeti meg integrális mentesség, hanem a mentesség fennforgását esetenként kell eldönteni abból kiindulva, hogy az idegen állam azt az eljárást vagy jogcselekményt, amelyből a konkrét esetben érvényesített igény keletkezett, szuverenitása körében, avagy azon kívül foganatosította-e. Az állam csupán a szuverenitás körébe tartozó ténykedéseivel kapcsolatban élvez más állam joghatósága alól mentességet. Ha a szuverenitás körén kívül első ténykedései tekintetében más állam joghatósága az ügy tárgyi elemeinél fogva megállapítható, úgy az a körülmény, hogy az ügyben félként idegen állam van érdekelve, önmagában még nem képezi akadályát az eljárás lefolytatásának.

A funkcionális elmélettel kapcsolatban röviden rá kell mutatni arra, hogy az államhatalom kormányzati és nem kormányzati ténykedései közötti megkülönböztetés eredete az egyes államok belső jogában keresendő. A patrimonialis uralom szétesése után keletkezett az uralkodó »maiestas«-a, vagyis közjogi személyisége és magánjogi személyisége közötti megkülönböztetésnek a tana. Ezt a tant Arniseaneus¹⁷ és Grotius¹⁸ is magáévá tette. Szerintük a fejedelem »actus privati«-jára az általános jogszabályok vonatkoznak, szemben az államfői minőséghez fűződő ténykedéseivel. Ennek a tannak célja a »princeps legibus solutus est« elvének az alattvalóik érdekében való bizonyos korlátozása volt. Ez a törekvés fejlesztette ki vagyoni jogi vonatkozásban a fiscusnak az abszolút uralkodó személyétől elválasztott fogalmát. A fiscus az abszolút uralkodó által megszemélyesített állam vagyoni jogi vonatkozását jelentette s arra az uralkodó felelőtlenségének elve nem terjedt ki. A francia forradalom ebben az eszmekörben a közhatalom hatalmi és eljárási tényei, az »actes de puissance« és az »actes de gestion« közötti megkülönböztetést hozta létre, amely alapon az állam személyisége funkcionális szétválásának (dédoublement fonctionnel) elmélete fejlődött ki. Míg az »actes de puissance« a XIX. század burzsoá-liberális államában általában nem képezhetette bírói elbírálás tárgyát, addig az államnak az »actes de gestion« fogalomkörébe tartozó tényeire a bírói hatáskör számos államban kiterjedt.

Ezen elmélet fejlesztésének újabb fokán André Weiss elvetette a funkcionális szétválás tanát és a hangsúlyt az állami ténykedés természetére kívánta helyezni. Véleménye szerint különbséget kell tenni az olyan állami ténykedések között, amelyek csakis az állam által vagy az állam nevében gyakorolhatók és azok között, amelyeket más természetes vagy jogi személy is gyakorolhat.¹⁹ A mentesség az utóbbi csoportba tartozó ténykedésekre nem terjedne ki. A causa divisionis tehát az állam ténykedésének természete.

A funkcionális elmélet tehát az egyes államok belső jogában az állami funkciók alapján a közjogi és magánjogi alanyi minőségben foganatosított megkülönböztetést kívánja alkalmazni az idegen államokkal való kapcsolatban, vagyis belső jogi elvet nemzetközi viszonylatokra terjeszt ki.

Nem szorul bővebb bizonyításra, hogy a nemzetközi viszonylatokra a belső jog megoldásai nem alkalmazhatók minden további nélkül. Másfelől a szuverenitással kapcsolatos és a tisztán magánjogi aktusok közötti megkülönböztetés

¹⁷ Arniseaneus: De iure maiestatis. L. I. C. 3. n. 5.

¹⁸ Grotius: De iure belli ac pacis. L. II. c. XVI. §. I. n. 2.

¹⁹ André Weiss: Compétence ou incompétence des tribunaux à l'égard des Etats étrangers. Recueil des Cours 1923. 546. old.

már azért sem képezheti a mentesség elméletének alapját, mert gyakorlati alkalmazása teljesen bizonytalan. Az egyes államok judikatúrája például az idegen államnak hadserege ellátása céljából kötött (pl. bakancsszállításra vonatkozó) ügyleteit egyszer a közhatalmi tények közé sorolja, másszor pedig magánjogi ügyletnek minősíti.

Az állam *ex iure imperii* és *ex iure gestionis* ténykedései közötti elvi megkülönböztetést a tekintélyes szerzők egész sora veti el.

Guggenheim rámutat arra, hogy mivel a nemzetközi jognak nincs olyan szabálya, amely az állam közjogi és magánjogi tényei közötti határt megvonná, csak azon állam belső joga állapíthatná meg, hogy az idegen állam tényei közül melyekre irányadó a területi állam joga és melyekre a nemzetközi jog, amelynek területén a kérdéses jogcselekményt foganatosították. Az állam mentességére vonatkozó nemzetközi jogi szabály ezáltal csak a területi állam belső joga által megállapított keretek között érvényesülhetne, ki lenne tehát téve annak, hogy gyakorlatilag teljesen hatálytalanná váljék.²⁰

Van Praag szerint a nemzetközi jognak nincsen olyan szabálya, amely a kormányzati és a nem kormányzati aktusok közötti megkülönböztetést alátámasztaná. Az államok függetlensége kölcsönös tiszteletbentartásának elve magával hozza, hogy az államra kötelezettéget megállapító döntést más állam bírósága ne hozhasson.²¹

Walker is elveti az államnak szuverenitásával kapcsolatos és magánjogi tevékenysége közötti megkülönböztetést. Álláspontja szerint minden állam oszthatatlan szuverenitása alapján megengedheti, hogy a vele szemben emelt igények tekintetében saját bíróságai eljárhatnak; ebből azonban nem következik az, hogy az ilyen igényekre vonatkozólag az érdekelt állam bejegyzésénélkül más állam bírósága is hozhat döntést. Az állam közjogi és magánjogi személyisége közötti megkülönböztetés érvénye csak az állam saját területére terjed ki, kifelé azonban az állam szuverén, minden idegen állami akarattól független és mentes az idegen joghatóság alól.²²

Strupp kifejti, hogy a nemzetközi jogi irodalom túlnyomó részének álláspontja szerint az államok függetlenségének és egyenlőségének elvéből a nemzetközi érintkezésben az következik, hogy az államok magánjogi vitáikban sem tartoznak az idegen államok bíróságainak joghatósága alá, függetlenül attól, hogy az állam mint szuverén jogok hordozója vagy mint magánjogok alanya szerepel a kérdéses jogviszonyban.²³

Réczei szerint a funkcionális elmélet »... hibája, hogy a priori minden állam minden tevékenységét bírói joghatósága alá vonja. Ha ugyanis a bíróság joga, hogy eldöntse azt a kérdést, hogy az állam valamely ténykedése *ex iure imperii* vagy *ex iure gestionis*, ez azt jelenti, hogy ebben a kérdésben a szuverén álláspontjánál bármely külföldi bíróság álláspontja nagyobb súllyal bír. A funkcionális elmélet tehát nem megosztja a szuverenitást, hanem semmibe veszi.«²⁴

²⁰ Guggenheim: id. mű, 175. old.

²¹ Van Praag: *Jurisdiction et droit international public*. 1915. 223. old.

²² Walker: *Internationales Privatrecht*. 1934. 387. old.

²³ Strupp: *Wörterbuch des Völkerrechts*. 1924. 387. old.

²⁴ Réczei László: id. m. 211. old.

Carabiber rámutat arra, hogy az »actes de puissance public« és az »actes de gestion« közötti megkülönböztetés zavaros és igen relatív. Azt mindegyik állam bírósága saját belső jogának megfelelően értelmezheti, minéifogva nem alkalmas arra, hogy nemzetközi viszonyok eldöntésénél mérték gyanánt szolgáljon.²⁵

A. de la Pradelle az ex iure imperii és az ex iure gestionis aktusok közötti megkülönböztetést a gyakorlatban keresztülvihetetlennek tartván, a Nemzetközi Jogi Intézet siennai és aixi ülésein az állam funkcionális és extrafunkcionális tevékenysége közötti megkülönböztetést vetette fel. Szerinte amikor az állam oly tevékenységet gyakorol, amely természete szerint mindenki részére nyitva áll, állami funkciója körén kívül ténykedik (pl. ha kereskedelmet folytat).²⁶

De la Pradelle elgondolásainak kétségtelen hiányossága, hogy az állam funkcióinak megállapításánál a XIX. század liberális állama feladatairól alkotott felfogást vesz alapul és nem vet számot az azóta bekövetkezett fejlődéssel.

Vele szemben Charles de Vischerre, a neves belga nemzetközi jogászra lehet hivatkozni, aki szerint lehetetlen olyan álláspontot elfoglalni, hogy az állam bizonyos gazdasági ténykedés kifejtésekor nem állami tevékenységet gyakorol vagy nem közérdekből jár el.²⁷

Véleményünk szerint az állam tevékenységének a szuverenitás körébe tartozó vagy azon kívül eső funkciókra való felosztása rendkívül mesterkéltséggel és nem is felel meg a való helyzetnek. Minden állam éppen szuverenitásánál fogva maga állapítja meg azokat a területeket, amelyekre tevékenységét közvetlenül ki akarja terjeszteni s ezeken a területeken folytatott minden állami tevékenység közvetlenül a szuverenitásból kifolyólag vállalt feladatok következményeként jelentkezik. Minden egyes »acte de gestion« egyúttal »acte de puissance« is, mivel az állam minden ténykedése szükségképpen a közhatalom gyakorlása körében, a közcélok megvalósítása érdekében történik.

Ügylátszik, hogy álláspontunktól nem áll túl távol Quadri olasz professzor véleménye, aki szerint az idegen állam mentessége kiterjed az állam szuverenitásának gyakorlása körébe eső aktusokra még akkor is, ha az aktus nem az államhatalom külső megnyilvánulásaként jelentkezik. A mentességnek tehát érvényesülnie kell az állam által fogadosított bizonyos oly aktusokra is, amelyek — ha magánosok fogadosítanak azokat — a helyi joghatóságnak alá lennének vetve.²⁸

Az idegen állam mentességét korlátozó — több neves, főleg francia nemzetközi jogász által felkarolt — újabb elmélet szerint a területi állam bírósága, feltéve, hogy saját szabályai szerinti illetékessége megállapítható, az idegen állammal szemben eljárhat mindazokban az ügyekben, amelyekben perrendje szerint saját államával szemben is eljárhat. Nem járhat el tehát azokban az ügyekben, amelyekben saját állama sem volna perbevonható, mert az ügy

²⁵ Carabier: Le concept des immunités de juridiction droit être révisé et dans quel sens? Clunet. 1952. évf. 440. old.

²⁶ Annuaire de l'Institut de Droit International. 1952. I. kötet, 109. old., 1954. II. kötet, 212. old.

²⁷ Charles de Visscher: Théories et réalités en droit international public. 1953. 293. old.

²⁸ Ismerteti Cavaré: L'immunité de juridiction des états étrangers c. tanulmányában. Revue générale de Droit International Public. 1954. évf. 206. old.

tárgyánál fogva nem tartozik a bíróság hatáskörébe. Az elmélet alátámasztására kifejtik, hogy az állam a magánszemélyekhez való viszonyában nem mindig a közhatalom hordozójaként lép fel, hanem amikor magánjogi szerződéseket köt velük, a másik szerződő féllel azonos jogállást foglalhat el anélkül, hogy ez szuverenitása sérelmével járna. Ha a területi állam saját ilyen tényei tekintetében szuverenitásának sérelme nélkül megengedi a bírósági eljárást, az idegen állam sem kerül kedvezőtlenebb helyzetbe, ha a területi állam bíróságai ugyanolyan keretben, mint saját államukkal szemben, az idegen állammal szemben is lefolytatják az eljárást. Az államok egyenlősége eszerint annyit jelent, hogy az idegen állam a perbíróság államával egyenlő elbánás alá esik.²⁹

Ez az elmélet tehát a bírói hatáskörre vonatkozó belső szabályokat kívánja nemzetközi viszonylatban, más államokkal szemben érvényesíteni s mindenekelőtt azt téveszti szem elől, hogy a szuverenitás szempontjából egészen más jelentősége van annak, ha valamely állam ügyében saját bírósága vagy pedig idegen állam bírósága jár el. A belső bírói hatáskör alapján nyugvó elmélet gyakorlati hatásaiban az állam mentességének teljes megszüntetését jelentené. Az állam *ex ratione personae* mentessége ugyanis gyakorlatilag egybeesnék a területi állam *ex ratione materiae* joghatóság hiányának eseteivel.

Nem kétséges, hogy ennek az elméletnek a gyökerét is a kormányzati és nem kormányzati tények közötti megkülönböztetésben kell keresni. Annak alapvető gyengeségét, ti. azt, hogy az államok közötti viszonylatban érvényesülő joghatóságot az államon belüli viszonylatban érvényesülő hatáskörrel és illetékességgel, vagyis nemzetközi kategóriát belső jogi kategóriával kever össze, ezúttal sem sikerült kiküszöbölni.

Az állam mentességének korlátozására irányul Anzilotti elmélete is. E szerint minden állam területén csak az ott hatályban lévő jogrendszer alapján lehet jogérvényes cselekményeket végezni. Az idegen államnak más állam területével kapcsolatos jogcselekménye tehát annak jogrendszeréhez kapcsolódik és annak a joghatóságát idézi fel. Az államok azonban megállapodhatnak abban, hogy nem gyakorolják egymással szemben a joghatóságot. A területi állam joghatósága alól való mentesség tehát a viszonzosság szigorú bizonyításához van kötve. Azonban nem azt kell bizonyítani, hogy a területi államnak joga van az idegen állam ügyében a joghatóság gyakorlására, hanem ellenkezőleg, a bizonyítás tárgya a joghatóság gyakorlásától tartózkodásra való kötelezettség.³⁰

E felfogás szerint tehát a mentesség alanyi és tárgyi köre, vagyis az, hogy mely államokkal szemben és milyen mértékben alkalmazzák a mentességet, lényegileg a viszonzosságtól függne. Az idegen állam mentességének a viszonzosságra való alapozása azonban nemzetközi jogilag aligha indokolható. A kérdés ugyanis az, hogy van-e a nemzetközi jognak az idegen állam mentességére vonatkozó kötelező szabálya vagy sem. A viszonzosság ezt a kérdést nem dönti el, mert ha van ilyen szabály, úgy annak érvényesülése nem tehető a viszonzosságtól függővé, ha pedig nincs ilyen szabály, úgy az államok nem lehetnek a másik állam ilyen irányú gyakorlata alapján az idegen állam men-

²⁹ Erre az elméletre vonatkozólag l.: Gros: *Dalloz Périodique* 1936 évf. 1. sz. 197. old. Colliard: *Dalloz Périodique* 1939. évf. 2. sz. 65. old., Niboyet: *Immunité de juridiction et incompétence d'attribution. Revue critique de droit international privé.* 1950. évf. 143. és köv. old. Lalive: *id. m.* 300 old.

³⁰ Anzilotti: *L'esonzione degli Stati stranieri dalla giurisdizione.* *Rivista di diritto internazionale.* 1910. évf. 477. és köv. old.

tességében való részesítésére kötelezve. Nézetünk szerint azonban Anzilotti elméletének már kiinduló pontja is hibás, mert az anyagi jogot meghatározó kollíziós normákat tekinti a joghatóságra irányadóknak, ami semmiképpen sem fogadható el. A joghatóság ugyanis a fórum meghatározását jelenti, vagyis azt, hogy mely állam bírósága jogosult az adott jogviszony elbírálására. Ennek a kérdésnek eldöntése logikailag is és időrendben is meg kell, hogy előzze a jogviszonyra irányadó anyagi jog kérdésének meghatározását. Amennyiben a joghatóság kérdése el van döntve, kerül sor arra, hogy bizonyos állam bíróságának joghatósága alá tartozó, külföldi elemet tartalmazó jogviszonyra vonatkozólag mely jogrendszert kell alkalmazni. Ezt a kérdést az eljáró fórum saját kollíziós normái szerint dönti el. A joghatóság megállapítása tehát döntően hat ki az ügy érdemi elbírálásánál alkalmazandó anyagi jog meghatározására, az anyagi jogot tehát nem lehet — ily értelmű különös nemzetközi megállapodás esetétől eltekintve — a joghatóság meghatározásánál irányadónak tekinteni.

Lényegileg Anzilotti elméletén alapul Morelli professzor újabb teóriája, amely szerint az idegen állam a másik állam jogrendjének alanya lehet, ha a területi állam joga által elismert (magánjogi) jogcselekményeket végez. Ezeknek a jogcselekményeknek elbírálása a területi állam joghatósága alá tartozik. Az idegen államnak a területi állam jogrendje által el nem ismert (közjogi) jogcselekményei csak saját jogrendjében idéznek elő joghatást, ezek tehát más állam bírósága joghatóságának körén kívül esnek.³¹

Ez az elmélet is a jogcselekmény természetéből indul ki és teljesen figyelmen kívül hagyja az abban érdekelt idegen államnak állami minőségét. Az idegen állam oly közjogi jellegű jogcselekményeinek elbírálását, amelyek csak annak jogrendje szerint idéznek elő joghatást, a többi államok joghatósági szabályai amúgyis kizárják (ex *ratione materiae*) joghatóságuk köréből. Az újabb konstrukció tehát azért, hogy az állam mentességét oly ügyekre szorítja, amelyekben más állam bíróságai saját szabályaiknál fogva amúgysem járhatnak el, voltaképpen teljesen kikapcsolná az állam mentességének nemzetközi jogi elvét. Ezenfelül a joghatóságnak az anyagi jogra irányadó kollíziós normákhoz való kapcsolására vonatkozólag fentebb előadott észrevételek ide is vonatkoznak.

A szerzőnek a burzsoá nemzetközi jogtudományban élvezett különös tekintélyénél fogva külön kell foglalkozni Lauterpacht professzornak, a Nemzetközi Bíróság angol bírójának álláspontjával. Lauterpacht tagadja, hogy az államok szuverenitásából és egyenlőségéből folyik, hogy az egyik állam nincs a másik állam joghatóságának alávetve. Szerinte az államok szuverenitása és egyenlősége inkább azt kívánja, hogy joghatóságuk ne szenvedjen törést abból kifolyólag, hogy egyéb elemeinél fogva a területi állam joghatósága alá tartozó ügyben félként idegen állam szerepel. Lauterpacht szerint az idegen állam mentessége egyfelől az idegen állam »méltóságával« (dignity) kapcsolatos meggondolásokból, másfelől a szuverén állam perelhetetlensége elvének nemzetközi síkra áthelyezéséből ered. Szerinte mindez »archaikus maradvány«, abból az időből származik, amikor a szuverén ellen még nem lehetett jogot érvényesíteni. Az államon belüli viszonylatban ez már legnagyobb részt megszűnt. Ha az állam elvileg megengedheti, hogy vele szemben saját bíróságai előtt

³¹ *Annuaire de l'Institut de Droit International*. 1952. I. kötet, 124. old.

igényt érvényesítsenek, az idegen állam »méltóságát« nem sértheti, ha azzal az állammal egyenlő elbánásban részesül, melynek területén szerződést köt vagy vétkes cselekményt követ el. Nem lehet reá nézve sérelmesebb az idegen állam — pártatlanul alkalmazott — törvényének való alávetés, mint saját törvényének alávetés. Utal arra, hogy az idegen állam mentessége a vele szemben álló féllel való vonatkozásban lényegileg *denegatio iustitiae*-hez vezet.

Lauterpacht e megfontolások alapján az idegen állam immunitásának — bizonyos kivételekkel való — megszüntetése mellett van. E kivételek lényegileg azokra az esetekre vonatkoznak, amelyekben a területi állammal szemben sem lehet eljárásnak helye (törvények, rendeletek, egyes államigazgatási aktusok címén, valamint a diplomáciai mentesség és a fegyveres erő mentességének körébe tartozó ügyek miatt) és nagyban-egészében az *ex iure imperii* ténykedések körét fedik.³²

Nézetünk szerint Lauterpacht okfejtése a mentesség korlátozására irányuló többi elmélethez képest nem tartalmaz lényeges újdonságot. Az *ex iure imperii* és az *ex iure gestionis* ténykedések közötti megkülönböztetés tarthatatlanságát belátja, de a végén maga is ugyanide érkezik el. Az elmélet megalapozására kifejtett az a tétel, hogy a területi állam bíróságának idegen állam ügyeiben oly keretben való eljárása, mint saját államának ügyeiben, nem sérelmes az idegen államra nézve, lényegileg a Niboyet által felkarolt újabb francia elmélet okfejtésének vonalán mozog. Nem veszi figyelembe, hogy a bíróságok mindenkor saját államuk szuverenitását gyakorolják, tehát egészen más megfontolások merülnek fel az esetben, ha az állam saját bíróságai előtt engedi meg magát szemben igények érvényesítését, mintha más állam szuverenitását megtestesítő idegen bíróság előtt érvényesítenek vele szemben igényt. Itt nem az idegen bíróság pártosságának vagy pártatlanságának kérdése van előtérben, hanem az — amire különben ettől a kérdéstől függetlenül Duguit mutat rá³³ —, hogy az állam szuverenitásának más az értelme és másként érvényesül az államon belüli és az államon kívüli viszonylatban. Az állam saját bíróságának alávetése saját szuverenitásából történik, az idegen bíróságnak alávetés ellenében idegen szuverenitás érvényesülését jelenti, amelyek semmiképpen sem hozhatók azonos nevezőre. A *denegatio iustitiae* érve könnyen megerősíthető azzal, hogy az idegen állam joghatóságának kizárása nem jelenti, hogy az állam elleni igény saját bíróságainál nem lenne érvényesíthető. Ezzel kapcsolatban rá lehet mutatni arra az érvre, hogy az idegen állammal jogviszonyba lépőnek tisztában kell lennie avval, hogy a jogviszonyból eredő igényeit — ellenkező megállapodás hiányában — csak az idegen állam által megszabott módon érvényesítheti. Sőt Frankenstein szerint az állam *praeponderans* helyzetéből kifolyóan vélelmezhető, hogy az állammal szerződő személy az állam belső jogának és joghatóságának aláveti magát.³⁴

A Harvard egyetem nemzetközi jogi bizottsága által 1932-ben kidolgozott tervezet³⁵ (előadója Jesup professzor volt) szerint az idegen állam — a mentességről való lemondás különböző esetein felül — a helyi igazságszolgáltatás

³² Lauterpacht: The problem of Jurisdictional Immunities of Foreign States. The British Yearbook of International Law. 1951. 220—272. old.

³³ Duguit: Traité de droit constitutionnel. 1923. III. kötet 475.

³⁴ Frankenstein: Internationales Privatrecht. II. kötet, 1929. 337. old.

³⁵ Harvard Research in International Law. III. Competence of Courts in regard to Foreign States. 1932.

előtt eljárásra vonható a) más állam területén fekvő ingatlanával; b) más állam területén lévő dolog öröklésével; c) más állam területén folytatott, ipari vagy kereskedelmi üzlet körébe tartozó tevékenységével kapcsolatban.

Elemizzük ezeket a kivételeket. A c) alatti eset vizsgálata a fentebb előadottak után már nem szükséges, mert az nem egyéb, mint a kormányzati és a nem kormányzati ténykedések közötti megkülönböztetés reminiszenciája. Az a) és b) alatti esetekben azonban a területi állam joghatósága bizonyos mértékig elfogadható, annál is inkább, mert annak ezekben az esetekben való kizárása gyakorlatilag is nehezen áthidalható problémát jelentene.

Véleményünk szerint idegen államnak más területén fekvő ingatlana tekintetében az igazgatási jellegű (telekkönyvi) eljárások lefolytatásának nincs akadálya. Ugyancsak lefolytatható a perenkívüli (lényegileg szintén igazgatási jellegű) örökösödési eljárás is oly hagyatéki ügyben, amelyben örökösként idegen állam van érdekelve. Ha a joghatóságot ezekben az esetekben is kizárnánk, a jogrendszerben új keletkeznék, mert az a körülmény, hogy valamely állam más állam területén ingatlant szerez, vagy más állam területén folyó örökösödési eljárásban örökösként vagy hagyományosként van érdekelve, nem teremti meg az érdekelt állam bíróságának, illetőleg megfelelő szervének joghatóságát ezekre az ügyekre nézve. A területi állam joghatóságának kizárása tehát a telekkönyvi rendszerrel bíró államokban oly abszurd eredményre vezetne, hogy az idegen állam által megszerzett ingatlanra a tulajdonjogot nem lehetne bekebelezni. Hasonló volna a helyzet az örökösödési eljárás tekintetében is. Az additionalis öröklési rendszerű államokban az öröklési minőség nem volna konstituálható, de nehézséget jelentene az ipso iure öröklési rendszer mellett is az örökös minőség deklarációjának hiánya miatt.

Ha valamely állam más állam területén ingatlan tulajdont kíván szerezni, vagy más állam területén folyó örökösödési eljárásban jogot kíván érvényesíteni, számolnia kell azzal, hogy jogának érvényesítése az illető állam jogszabályaiban meghatározott eljárás útján történik. Ugyanez vonatkozik az egyéb igazgatási eljárásokra is.

Az idegen állam joghatóság alóli mentességének kérdésével a legutóbbi években két tudós társaság is foglalkozott.

Az Institut de Droit International 1952. évi siennai és 1954. évi aix-i ülés-zsakan tárgyalta a mentesség problémáját.³⁶ A Lemonon professzor által kidolgozott, a probléma alapkérdéseibe belemélyedő jelentéshez csatolt határozat-tervezet a területi bíróság joghatóságát a magánjogi, a kereskedelmi aktusok, az ingatlan és ingó dolgokra vonatkozó, valamint a hagyatéki eljárások tekintetében kívánta megállapítani. A tervezet a kiküldött bizottság kebelén belül sem találkozott osztatlan helyesléssel. A teljes mentesség mellett foglaltak állást Beckett és Fritzmurice angol nemzetközi jogászok. A tervezet teljes ülési vitájában oly nagytekintélyű jogász, mint Basdevant, a Nemzetközi Bíróság volt elnöke, azt az álláspontot foglalta el, hogy egyik állam bírósága nem ítélhet a másik állam felett. Az aix-i ülésen szótöbbséggel elfogadott határozat szerint az idegen állam a közhatalom gyakorlásával kapcsolatos tényeivel kapcsolatos ügyekben élvez mentességet, más ügyekben azonban a területi állam bírósága eljárhat. A közhatalom gyakorlásával kapcsolatos minősítésre

³⁶ *Annuaire de l'Institut de Droit International*. 1952. I. kötet, 5—134. old., II. kötet, 424—436. old. 1954. II. kötet, 200—227. old.

a lex fori irányadó. A fenti szabályok alól az államkölcsönök képeznek kivételt, amelyből folyó kötelezettségek más állam bíróságai előtt nem érvényesíthetők.

Anélkül, hogy az Intézet álláspontjával kapcsolatban a már előadottak ismétlésébe kívánnánk bocsátkozni, a lex fori minősítéssel kapcsolatban Vallindas görög professzor által a teljes ülési vitában előadottak aláhúzására szoritkozunk. A nevezett ugyanis kiemelte, hogy annak meghatározására, miszerint az állam valamely aktusa a közhatalom gyakorlásával kapcsolatban van-e vagy sem, az illető állam jogát kellene irányadónak tekinteni és végtelenül kényes azt más állam joga szerint minősíteni. Nézetünk szerint ez az álláspont van a nemzetközi jog elveivel összhangban.

Az International Law Association által elfogadott határozat abból indul ki, hogy »az államok kereskedelmi és egyéb magánjogi ügyletei következtében a mentesség elve a desuetudoba menet útján halad«. A határozat különben szükségesnek tartja az »actes de puissance publique« és az »actes de gestion privée« közötti különbség pontos meghatározását, tovább kimondja, hogy az államok magánjogi jellegű ténykedéseik tekintetében nem hivatkozhatnak a mentességre, kívánatosnak tartaná nemzetközi magánjogi bíróság létesítését (amelyhez a magánszemélyek közvetlenül fordulhatnának), végül javasolja az államok és magánszemélyek között kötött szerződésekbe kompromisszumot tartalmazó záradék felvételét.³⁷

Mindkét tudományos intézmény álláspontjával kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy azok egyoldalú összetételüknél fogva aligha tarthatnak igényt arra, hogy állásfoglalásukat a nemzetközi jogtudomány egyetemes álláspontjaként értékeljék.

C) Összefoglalás

Az idegen államnak más állam joghatósága alóli mentességét megszorító álláspont mellett felhozott elméleti érvek lényegileg az állam személyiségének, azaz funkcióinak elvi szétválasztásán alapulnak. Ezek az elméletek mesterkélték és nem helytállóak, mert minden állam szuverénitásánál fogva maga állapítja meg tevékenységének körét és az állam minden ténykedése szükségképpen a szuverénitás gyakorlása körében, közcélok megvalósítása érdekében történik.

A mentesség korlátozásának alátámasztására a burzsoá nemzetközi jogászok gyakorta felhozzák az idegen államok növekvő gazdasági tevékenysége kapcsán a saját állampolgárok (jogi személyek) érdekei biztosításának szükségességét. Ezek az érvek sem helytállóak, mert a gazdasági tevékenységet folytató államnak saját jól felfogott prestige-e érdekében gondoskodnia kell a vele szemben támasztott igények kifogástalan elbírálásáról és kielégítéséről, másfelől ezek az igények — szükség esetén — diplomáciai úton is érvényesíthetők. Természetesen nincs elvi akadálya annak, hogy az idegen állammal szerződő magán (természetes vagy jogi) személyek már a jogviszony létrejöttkor az esetleges jogvitáknak választott bíraskodás útján vagy a felek által alkalmasnak talált egyéb módon való rendezésében állapodjanak meg.

³⁷ International Law Association. Report on the 45th Conference at Lucerne. 210—232. old.

Valamely állam ügyének — hozzájárulása nélkül — más állam joghatóságának való kötelező alávetése, az államok szuverén egyenlőségén alapuló mai nemzetközi jog alapelveivel szöges ellentétben áll és semmiféle elmélettel sem támasztható alá.

Az idegen állam mentességét megszorító elméletek mögött világosan kimutatható politikai tendenciák húzódnak meg, amelyek ezáltal a szocialista társadalmi-gazdasági rendhez tartozó államok érdekeinek hátrányát célozzák.

Kétségtelen, hogy az ilyen törekvések nem egyeztethetők össze a különböző társadalmi-gazdasági rendszerhez tartozó államok egymás szuverenitásának tiszteletben tartásán alapuló békés együttélésének és a kölcsönös előnyök alapján való gyümölcsöző gazdasági együttműködésének elvével és követelményeivel.

Др. Бели Витани
Профессор университета

ТЕОРИИ, КОСАЮЩИЕСЯ ОСВОБОЖДЕНИЯ ГОСУДАРСТВА ОТ ПРАВОВОЙ ВЛАСТИ ДРУГОГО ГОСУДАРСТВА

(Резюме)

До первой мировой войны в теории международного права повсеместно принятым взглядом было, что, исходя из принципа суверенитета независимости и равноправия государств, каждое государство имеет полную свободу по всем правовым делам от правой власти других государств. В годы, непосредственно предшествовавшие первой мировой войне, начала формироваться так называемая функциональная теория, которая делает различие между актами государственного управления «экстерриториально» и актами негосударственного управления «экстерриториально» государства и ограничивает свободу от правовой власти чужого государства с такими случаями, в которых оно действует как «общественно-правовой субъект», носитель суверенитета, однако не признает в таких случаях, в которых государство фигурирует как «гражданско-правовой субъект». Эта теория не является правильной, ибо каждое государство благодаря суверенитету само определяет круг своей деятельности и все действия государства в силу необходимости сопровождаются с осуществлением суверенитета, происходят в интересах осуществления общественных целей. Эту теорию буржуазные юристы по международному праву подхватили и развили различные варианты ее, когда СССР сделал внешней торговлей государственной монополией. За теориями, стремящимися к ограничению или устранению свободы другого государства, скрываются ясно обрисованные политические тенденции, которые благодаря этому имеют целью ущемление интересов государств, относящихся к социалистическому общественно-экономическому строю.

Несомненно, что такие стремления не могут быть сравнены с требованиями мирного сосуществования государств, относящихся к различным общественно-экономическим системам, основанного на взаимном уважении суверенитета этих стран и с требованиями полнотворного экономического сотрудничества на основании взаимных выгод, и находятся в непримиримом противоречии с тем основным принципом международного права, строящемся на суверенном равноправии государств, согласно которому ни одно суверенное государство не подчинено ни в каком деле правовой власти другого государства. Процесс суда какого-либо государства по такому делу, в котором другое государство заинтересовано как сторона, без его согласия не может быть обоснован никакой теорией.

DR. BÉLA VITÁNYI
professeur d'université

THÉORIES SUR L'EXEMPTION DE L'ÉTAT DE LA JURIDICTION D'AUTRES
ÉTATS

(Résumé)

Avant la première guerre mondiale, c'était une opinion généralement acceptée dans la jurisprudence internationale que tout État avait, en raison du principe de la souveraineté, de l'indépendance et de l'égalité de droit des États, droit à l'exemption absolue, à l'égard de tous ses actes juridiques, de la juridiction d'autres États. C'est dans les années qui avaient précédé immédiatement la première guerre mondiale qu'avait commencé à se préciser la théorie dite fonctionnelle qui distingue les actes »ex iure imperii« (de gouvernement) et les actes »ex iure gestionis« (administratifs) de l'État, et limite l'exemption de la juridiction d'autres États aux cas où l'État agit en qualité de »sujet de droit public« comme porteur de la souveraineté, mais elle ne reconnaît pas le droit à l'exemption dans les cas où l'État agit en qualité de »sujet de droit privé«. Cette théorie n'est pas valable, étant donné que, en vertu de sa souveraineté même, tout État établit lui-même la sphère de sa propre activité, et que tout acte de l'État implique nécessairement l'exercice de la souveraineté, s'accomplit dans l'intérêt du service public. Les juristes internationaux de la bourgeoisie ont adopté cette théorie pour en développer plusieurs variantes à l'époque où le commerce extérieur fut rangée parmi les monopoles de l'État par l'Union Soviétique. Les théories tendant à limiter ou à abolir l'exemption des États étrangers dissimulent des tendances politiques nettement démontrables, et, par conséquent, visent à porter préjudice à l'intérêt des États vivant sous le régime économique des sociétés socialistes.

Il n'est pas douteux que de telles tendances sont incompatibles avec les exigences de la coexistence pacifique basée sur le respect mutuel de la souveraineté des États appartenant à des régimes sociaux et économiques différents, aussi bien qu'avec la collaboration économique fructueuse fondée sur les bénéfices réciproques, et que ces tendances sont diamétralement opposées au principe initial du droit international fondé sur l'égalité souveraine des États, selon lequel aucun État souverain n'est soumis, et ceci dans aucun de ses actes, à la souveraineté d'un autre pays. Le procédé juridique du tribunal d'un État quelconque dans une affaire dans laquelle un autre État est partie intéressée, sans le consentement de cet État, ne peut être soutenue par aucune théorie.

